

KOCIEŁ (113) *sb m*

o oraz e jasne.

sg *N* kociel (29). ◇ *G* kotła (5). ◇ *A* kociel (24). ◇ *I* kotł(e)m (4). ◇ *L* kotle (26). ◇ *pl N* kotły (5).
◇ *G* kotłów (5); -ów (1), -(o)w (4). ◇ *A* kotły (12). ◇ *I* kotły (1). ◇ *L* kotł(e)ch (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Duże naczynie do gotowania lub do mieszania cieczy, najczęściej miedziane; *a(h)enum Mymer*¹, *BartBydg, Mącz, Calep, Cn; aheneum Murm, Calep, Cn; cucuma, lebes Mącz, Calep, Cn; cacabus BartBydg, Calep; caldar BartBydg; caldarius Calep; aula, ahenea, aheneum coculum, caldarium, cortina, miliarium, scaphium aereum, tepidarium, urceum a. vas aeneum, vas aereum Cn* (113) : Do kuchni też trochę poźrzał/ Kotły filne tam oglądał. *BierEz K4; Murm 142; Mymer*¹ 28v; *BartBydg 21, 21h, 49h; FalZioł V 112; MetrKor 59/77; LibLeg 11/97, 183; LibMal 1545/97v, 98, 1546/115 [3 r.]; RejKup f7v; RejWiz 14v, 125v; WyprKr 117v, 119 [3 r.], 119v; á wárzyli [mannę] w kotlech czyniąc też z niey y placki BibRadz Num 11/8, Zach 14/20, 21; BielKron 323; Cucuma, Kociel w którym wodę zgrzewają Panew. Mącz 70d, 4c, 6b; Rołpuść śmoły doftátek/ w kotle/ á w tym mączay BielSat N2 [idem BielSjem]; RejZwierc 28 [3 r.], 53v; BielSjem 38; BielSpr 73v; BudBib Lev 7/9, I 304h marg; W tym kiedy wodá przełtyga/ mieć w kotle pogotowiu drugą Oczko 27, 10v, 17 [2 r.], 21, 26; á one dwie śielftrze kazał w kociel rołpalony ogniem wrzucić. SkarŻyw 125, 152 [2 r.], 311, 408, 553; StryjKron 161; Calep 47a, 144b, 153a, [588]a; GostGosp 88, 114; GostGospSieb +4.*

kociel czego (3): *Oczko 21; SkarŻyw 408; Potym go czárownicá w kociel wrzácý wody Wrzuciła między zioła KochFrag 21.*

kociel pełen czego (2): *kociel wyłoki oleiu pełen zawieśiwłzy [...] wrzucono weń ciało SkarŻyw 408, 441.*

kociel z czym (3): *BierEz A2v; Cortinate, Mieyfce fárbowánia, gdzie wiele kotłów s fárba łtoyi. Mącz 66c, 508d.*

W połączeniach szeregowych (5): *Dworzanie fie też kręcą [...] Z gárncy/ s kotły/ z bokłagi/ s kofłmi/ y s konwiámi. RejWiz 167; BibRadz Ex 27/3, Ier 52/18; BudBib Ex 38/3; GórnRozm L3v.*

W porównaniach (10): *Dziwnie fie tam by w kotle muśi miełżác zázwdy RejWiz 71, 164v; Dym z nozdrzy iego wychodźi iáko z gárncá ábo kotlá wrzácýgo. BibRadz Iob 41/11; GórnDworz H5v; RejZwierc 18v; WerGość 226. Cf Zwrot.*

W charakterystycznych połączeniach: kociel nagotować, nosić (2), *porwać, rozpalić, ukraść* (3); *w kociel włożyć, łeb wnurzyć* (2), *wrzucić (wrzucony)* (3); *w kotle grzac (się)* (2), *moknąć, rozpuścić* (3), *skuść, smażyć, (u)warzyć (nawarzyć)* (6); *kociel nakryty, pomniejszy, rozpalony, wielki* (4), *wysoki; kociel (pełen) oleju* (2), *wody* (2), *smoły; kociel z farbą, z ukropem, z wodą; deka na kociel.*

Przysłowie: Bo fie kociel z gárncem łwárzy RejRozpr D2.

Zwrot: »(jako) w kotle wrzeć; kociel wre, wrzácý« – olla accensa PolAnt [szyk zmienny] (5; 1 : 2): kiedy kotły wráią/ Wielkie roźny przypráwiáią BierEz K4; LudWieś A4 [2 r.]; RejWiz 151; BibRadz Iob 41/11; á co wełbie iáko w kotle wrzáło/ tho fie łnádnie wnet włpokoić [...] może. RejZwierc 88v, 100; SkarŻyw 553.

Wyrażenie: »kocień miedziany« (2): Ích Koczeń myedziani v Zida nyewye yako wezwanego vkradl *LibMal* 1549/150; *KochFrag* 28.

Szeregi: »kocień, (a(l)bo, i) garniec; kocień z garncem« [szyk 5 : 2] (5; 2): iż [...] krolowie [!] poimani [...] muřili kothły y garnce miedziane v niego do kuchnie nořić *MiechGlab* 45; *RejRozpr* D2; Íákie towarzystwo ma kocień z gárnćem [!] gliniánym [*Quid communicabit cacabus ad ollam*] *Leop Eccli* 13/3; *Mqcz* 186c; *BudBib* I 334b marg, 336d marg; *Calep* 275a. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»kocień i miednica« (1): Pod podobieńřthwem thych kotłow y miednic/ dawa znąć iż ci będą poświęćeni Pánu *BibRadz* I 478d marg.

»panew i kocień« (1): Krol [...] rořkazał panwie y kotły [*sartagines et ollas Vulg*] rozpalić *BudBib* 2.*Mach* 7/3.

W *przen* (4) : mowi Pan Bog/ zábić wářfy ktořćie położyli w pořzrod miářtá tego/ ci łá mięřem/ á to [miasto] ieřt kotłem *Leop Ez* 11/7, *Ez* 11 arg, 3.

Wyrażenie: »kocień miedziany« (1): Iudá Krol moy/ Moáb Kocień miedziany nádzieje moiey [*lebes spei meae*]. *Leop Ps* 107/10.

a. *Wizerunek herbu* (2) : Cefarz mu dárował herb Orlicę czarną/ á kocień od thego czářu řtráćili/ kthory zá herb nořily Kłiążęthá Czeřkie *BielKron* 324, 323.

b. *Olbrzymi zbiornik na wodę (około 5 m řrednicy), ustawiony na dziedzińcu řwiřtyni jerozolimskiej, zwany morzem; mare Vulg, PolAnt* (12) : *Leop* 3.Reg 7/24; Ale Kocień był dla tego iżby řię w nim Kářłani vmywáli. *BibRadz* 2.Par 4/6, 2.Par 4 arg, 2, 3 [2 r.], 4, *Ier* 52/20; Zá iego czářow nářrówione łá naczyńia w kthorych wodá bywála/ á poczyńione łá z miedzi íáko on kocień wielki. *BudBib Eccli* 50/3.

kocień na co (1): *Leop* 3.Reg 7/23 cf *Szereg*.

W charakterystycznym połączeniu: *kocień wielki* (4).

Wyrażenie: »kocień miedziany« (1): Połamáli [...] kocień wielky miedziany [*mare aerum*] *BibRadz* *Ier* 52/17.

Szereg: »morze albo kocień« (1): Vczyńił teř Morze (álbo kocień ná vmywánie) łane [*mare fusife*] *Leop* 3.Reg 7/23.

2. [Perkusyjny instrument muzyczny w postaci miedzianego, półkolistego rezonatora i skóřzanej membrany: Kocień/ Ahenum, Item, Tympanum aeneum. kocielek/dimin *Volck Hhh*4.]

Synonimy: **1.** garniec, panew, sagan, tygiel; **b.** morze.